

ВІДШКОДУВАННЯ ВТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЗАСІБ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Лісова Тетяна Вікторівна

к.ю.н., доцент Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Особливе місце у складі заходів щодо охорони земель сільськогосподарського призначення займає відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва. Аналіз чинного земельного законодавства України свідчить, що сучасна концепція визначення втрат сільськогосподарського виробництва суттєво змінилася. В основу підрахунку втрат сільськогосподарського виробництва покладені фіксовані суми грошової компенсації для конкретного виду угідь: ріллі, багаторічних насаджень, сінокосів та пасовищ. Це обумовило зміни і в правовій природі відшкодування втрат. Як слушно підкреслюється в літературі, фактично відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва перестало виконувати компенсаційну функцію [1, с. 124]. Надмірна сільськогосподарська освоєність території України зумовлює відсутність тих земель, які б потенційно можна було б залучити в аграрне виробництво замість втрачених сільськогосподарських угідь.

Інститут відшкодування втрат нерозривно пов'язано з інститутом правової охорони земель. Правова охорона земель, будучи самостійним інститутом земельного права, включає систему правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих, зокрема, на запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського й лісогосподарського призначення, чому якраз і слугує інститут відшкодування втрат. Вилучення відповідної земельної ділянки із зазначених земель завжди буде обґрунтованим.

Охорону земель і відшкодування втрат об'єднує також та обставина, що здійснюються вони на засадах комплексного підходу до угідь як до складних природних утворень (екосистем) з урахуванням цілей і характеру їх використання, зональних і регіональних особливостей і реалізуються шляхом підвищення ефективності управління в галузі використання й охорони земель. В умовах сьогодення посилюється охоронна функція відшкодування таких втрат.

Визначення поняття втрат сільськогосподарського виробництва чинний Земельний кодекс України не містить. Стаття 207 Земельного кодексу України, яка має назву “Умови відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва”, лише передбачає, що втрати сільськогосподарського виробництва включають, по-перше, втрати сільськогосподарських угідь; по-друге, втрати, завдані обмеженням у землекористуванні; по-третє, втрати, завдані погіршенням якості земель. Наведені положення деталізуються та конкретизуються в ч. 2 і ч. 3 ст. 207 Земельного кодексу України.

Згідно зі ст. 207 Земельного кодексу України втрати сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва включають втрати сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників, а також втрати, завдані обмеженням у землекористуванні та погіршенням якості земель. Відшкодуванню підлягають втрати сільськогосподарських угідь (ріллі, багаторічних насаджень, перелогів, сінокосів, пасовищ), лісових земель та чагарників як основного засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві внаслідок вилучення (викупу) їх для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісогосподарським виробництвом. Крім того, відшкодуванню підлягають також втрати, завдані обмеженням прав власників землі і землекористувачів, у тому числі орендарів, або погіршенням якості угідь внаслідок негативного впливу, спричиненого діяльністю громадян, юридичних осіб, органів місцевого самоврядування або

держави, а також у зв'язку з виключенням сільськогосподарських угідь, лісових земель і чагарників із господарського обігу внаслідок встановлення охоронних, санітарних та інших захисних зон.

Втрати сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва компенсуються незалежно від відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам. Відповідно до ст. 209 Земельного кодексу України втрати сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, зумовлені вилученням сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників, підлягають відшкодуванню і зараховуються до відповідних бюджетів у порядку, визначеному Бюджетним кодексом України. Так, згідно з п. 4 ч. 2 ст. 69 Бюджетного кодексу України кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва зараховуються у розмірі: 100 відсотків – до бюджетів міст Києва та Севастополя, 25 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків – до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, 15 відсотків – до районних бюджетів, 60 відсотків – до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл. Кошти, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва використовуються на освоєння земель для сільськогосподарських і лісогосподарських потреб, поліпшення відповідних угідь, охорону земель відповідно до розроблених програм та проектів землеустрою, а також на проведення інвентаризації земель, проведення нормативної грошової оцінки землі. Використання цих коштів на інші цілі не допускається.

Зазначене дозволяє стверджувати, що певна група відповідних земельно-правових приписів, регулюючи деякою мірою самостійні і якісно однорідні суспільні відносини з відшкодування втрат сільськогосподарського чи лісогосподарського виробництва, складає окремий функціональний інститут земельного права. Норми інституту відшкодування втрат застосовуються

лише до земель сільськогосподарського й лісогосподарського призначення, визначаючи особливості їх правового режиму. У той же час цей інститут виступає важливим економічним чинником забезпечення їх пріоритетності, оскільки його норми спонукають осіб, заінтересованих, наприклад, у відведенні відповідних земельних ділянок, скажімо, під забудову, розглядати й обирати альтернативні, зокрема, дешевші варіанти, не пов'язані з виведенням їх із сільськогосподарського чи лісогосподарського використання.

За певними ознаками відшкодування втрат істотно відрізняється від цивільної відповідальності: 1) йому властива публічно-правова природа; 2) підставами відшкодування втрат можуть виступати не лише правопорушення, але й правомірні дії, зокрема зміна категорії земельної ділянки; 3) кошти, що надходять на відшкодування втрат, мають визначене в публічно-правовому порядку цільове призначення.

Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню, затверджений постановою КМУ від 17 листопада 1997 р. № 1279. Втрати сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва відшкодовуються за нормативами, затвердженими зазначеною постановою.

Отже втратами сільськогосподарського виробництва слід вважати результат зміни цільового призначення сільськогосподарських угідь у зв'язку з об'єктивною необхідністю їх використання для несільськогосподарських потреб, а також наслідки неможливості використання земельної ділянки в повному обсязі у зв'язку зі встановленням обмежень у землевикористанні та погіршення якості земель.

Література:

1. Кулинич П.Ф. Відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва як засіб охорони сільськогосподарських земель: правові

питання / П.Ф. Кулинич // Часопис Київського університету права. –
2007. – № 2. – С. 121 – 126.